

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS

SURT LOS DIAS 1 Y 15 DE CADA MES.

Preus de Subscripció.	Redacció y Administració	Reclams.
Tres mesos. 6 Rals.		Los subscriptors, per ratlla. . 1½ Ral.
Al estranger, tres mesos. . . 9 »		Los no subscriptors, per id. . 1 »
Ultramar, tres mesos. . . . 12 »	Carrer de Ripoll, n.º 22, segon pis.	Passant de 10 ratllas a preus convencionals.
Un número sol. 1 »		

SUMARI.

Los Reys de Aragón y la Séu de Girona: per *Fidel Fita*.—La Cova freda (Poesia): per *Pau Bertran y Bros*.—Las armas dels escuts de Catalunya y Barcelona considerades en antigas monedas: per *J. R. y F.*—Sonet: per *Felip Pirozzini y Martí*.—Certámens poéticos de Girona: per *Emilio Grahit*.—Folias de llor: per *Modest Vidal*.—Lo Cinamomo (Poesia): per *J. Alsan y Nogués*.—Bibliografia: per *Gayetá Vidal*.—Historietas morals: per *Joaquim Riera y Bertran*.—Correspondencia.—Novas.—Advertencia.

LOS REYS DE ARAGÓ Y LA SÉU DE GIRONA

DESDE L' ANY 1462 FINS AL 1482.

XXVII.

Acte del 5 Janer 1471. Privilegi de tenir carniceria otorgat al Cabildo per la reina Maria als 24 Febrer de 1436.—Fol. 122 b, 123 a.

Eodem die precedentibus pluribus tractatibus, quia ex restitutione VIII librarum VII s(olidorum) Id(enarii) o(bolique), de quibus s(upra) in folio CXXI, colligitur quod honorabiles jurati in magnum prejudicium libertatis ecclesiastice conati sunt gravare clerum in cabassagio carniarum et aliarum rerum comestibilium, cui restitutionem fecerunt miserabilem et ut ita dixerim derisoriam: ideo honorabile capitulum unanimiter deliberavit quod die lune, VII presentis mensis, convocari faciamus juratos *novos* (1) in ecclesia gerundensi; et ibidem, solito more, sex de capitulo *ad hoc* die presentis deputati ipsos requirant quatinus dictum cabassagium tollant et revocent, sicuti tenentur de jure et in vim litterarum regiarum, quarum tenor in sui figura (2), reconditus est in thecassio magno in capite capituli, et copia inserta in libro d(omini) archi(diaconi) de raseto folio LIII. Incipit: «*maria, dei gratia, etc.*» sub data in monte sono XXIII febrearii anno a natiuitate d(omi)ni M. CCCXXXVI, «*la Reyna—Dalmacius cancellarius*», cum cominatione quod al(l)ias utemur privilegio Regio, quo licet nobis tali causa erigere carniceriam.

Fuit insuper eadem die deliberatum quod si contingat dictos honorabiles juratos velle perseverare in prejudicio precessorum suorum, quod ille VIII libe et VII s(olidi) Id(enarius) e(t) o(bolus) dentur pro fundamento carnicerie quam erecturi sumus auctoritate privile-

giorum Regionum ad utilitatem omnium clericorum civitatis et diocesis gerunde et omnium forencium declinandum ad dictam civitatem.

XXVIII.

Acte del 19 Janer 1471, important pera la historia de las Cortes Catalanas.—Fol. 123 ab.

Mortuo illustrissimo principe nostro Johanne primogenito (1) rectores rei publice hujus principatus in vim potestatis attribute XXVII personis in ultima curia ilerde (2) attentarunt imponere pro quolibet quintario farine unum regale. Pro quo obtinendo fuerunt per honorabiles juratos, ordinante magnifico d(omino) johanne sarriera capitaneo, convocate universitates villarum et locorum diocesis gerunde (3). Quibus presentibus, et preheuntibus diversis colloquiis ac consultationibus ad principales et singulares dictarum universitatum: die sancti anthonii proxime preteriti (4) convocato generali consilio fuit per eos concorditer deliberatum quod nullo modo admittatur. Et licet impositio foret communis ecclesiasticis personis et militaribus; non expectato responso ab eisdem, fuit deliberate et consulte per eos responsum: quod ecclesiastice persone omni jure sunt a talibus exempte, et quod erroneum erat ab eis expectare consensum, cum, inconsulto romano pontifice, non possunt tales exactiones per ipsos admitti; a militaribus multo minus erat expectandus assensus, quia, cum dicta impositio peteretur ad auxilium armigerorum, semper placuisset eis, ex quo ad eorum sustentationem procurabatur fieri (5).

Quo audito, legati barchinone, Magnifici petrus johannes ferrarii miles et palamedes dominus baronie de crudillis ausi sunt dicere quod non essent fideles Regie celsitudini. Quibus fuit responsum quod hoc erat incredibile; quia cum omnes ad hoc fuissent concordantes, non poterat dice quod omnes fuerint infideles aut indevoti, cum plures secuti fuerint a principio belli usque ad istam diem.

Et ideo credendum est quod spiritu dei et pro utilitate regia et reipublice ad hoc fuerunt moti. Quia si attentata exactio fuisset imposita pauci remansissent; et

(1) 16 Desembre 1470.

(2) 8 Desembre 1460. Cf. *Coleccion de docum. inéd. del arch. gen. de la Cor. de Aragon XIV, 1-6.*

(3) 1 o bras popular.

(4) 17 Janer.

(5) La negativa del Clero y la afirmativa del Estament militar eran seguras. Ni llur convocació ni llur consell eran mester al Estament popular pera resoldrer en lo assumpto.

(1) Desde l' dia primer del any.

(2) Original.

sic, longe utilis est tenere civitatem et universitates populas quam vacuas et murorum ambitu contentas. Preterea, cum dicta exactio postulata—sit maxime afflictiva pauperum, qui consueverunt ex divina dispensatione habundare in illis—, sequitur quod est iniquissima est in odium pauperum inposita: ergo, reprobanda.

En lo *Dietari* sobredit, als 3 de Janer se *llegeix*: «Aquest die sic parti mossen lo Abbat (de Breda, Miquel Samsó) deputat (triennal), en Pere reyo notari, e en Johan malda porter, per anar en Empurda per metrey lo *drel de molitge et de cabassatge*, e per remoure lo *drel dels III sols per foch* qui primer se cullia per rao de la guerra »

XXIX.

Lo Sr. bisbe Margarit va desde La Bisbal a Barcelona als 10 de Febrer de 1471, cridat per los Srs. Diputats y Concellers.—Fol. 127 b.

Die lune X februarit hon(orable) capitulum, premisis diversis tractatibus, visitavit R(everendissimum) d(ominum) episcopum, qui veniens de episcopali proposuerat accedere barchinonam, vocatus per R(everendum) et M(agnificos) diputatos et consiliarios barchinone et alios Regios oficiales. Facta dicta visitatione fuit sibi dictum si *deliberat visitare ecclesiam et intrare capitulum*. R(espone)it quod non. Et sic honorabile capitulum deliberavit mittere ad eum d(ominum) petrum de sancto selodonio et p(etrum) ferrarii et me andream alfonse llo super infrascriptis. Primo, quod summa cum infancia curaremus quod solveret septuaginta quinque libras quas debet feriali a die prima obedientie Regis *renati* (1); nulla habitatione de toto tempore guerre...

XXX.

Acte del 3 Abril 1471, important pera la Numismática.—Fol. 128 b.

Die mercurii III aprilis exposui in capitulo quod hon(orable) jurati per suum virgatum *en pug* et quendam *en guic* portarunt michi duo *scuta*, unum *ducatum*, unum *pacificum*, I *flo* (renum) *auri dragonie* et XI d(enarios), s(eu) secundum eorum computationem VII libras III s(olidos) XI d(enarios) pro impositione carniū occasione cabassagii (2) de tribus mensibus decembris, januarii et februarit, et pro iure presbiterorum secularium civitatis et diocesis. Et fuit deliberatum quod dentur discreto bartholomeo capmany procuratori anniversariorum, attento quod de anniversariis fuit bistracta summa LX vel LXX librarum illu(strissim)o d(omino) Jo(hanni) primogenito in suo novo ingressu pro sigillo restitutionis temporalitatum et reddituum omnium clericorum; cum protestatione quod per istam acceptationem non approbamus eorum factum, et quod teneantur servare nobis fidem datam de dando unum signum unius denarii.

Habui ego bartholomeus capmany auctoritate superius mentionata.

XXXI.

Paga extraordinaria de mestre Joan Agustí (3) arquitecto de la Seu durant lo temps de la guerra.—Fol. 134 a.

Die jovis VI junii dedimus officia corporis christi (4).

(1) O desde lo primer de Juny de 1469.

(2) Vejís lo document XXVII.

(3) Essent encara mestre major se comprometé als 3 de Maig de 1478 ab lo Cabildo, Bisbe y Jurats de Girona a fer en dos anys lo r(otge) major de la Seu per lo estil del de la Seu de Barcelona *perque per si mateix toth les hores e quarts de hores*. Eix rellotge durá fins al any 1508. Cf. GIRBAL, op. cit., 67.

(4) Cf. docum. XII, XV.

Et illo die fuit deliberatum, audito ven(erabili) anthonio laurenci operario fabrice, quod pro pede magistri majoris, fabrice, qui est hodie m(agister) augustinus (1) dentur sibi centum solidi t(er)ni, durante guerra pro laboribus quos sustinuit in annui qui non computantur in jornalibus.

FIDEL FITA.

LA COVA FREDA.

(EN LA MONTANYA DE MONTSERRAT.)

¡Oh Cova freda! ¡oh joya d'exes montanyes santes!
Ni ab tos abenchs feréstechs, ni ab ta fredor m'espantas;
Dins tu vull penetrar:

Duguentne enceses teyes per guia y per companyes,
Les naturals bellesses que guardan tes entranyes
Avuy podré admirar.

A dins so ja... ja esguarda, sus les penyes, ma vista
Bonichs, rogetchs dibuixos, que l'aygua que hi rellisca
A peret, hi ha anat fent:
Dibuixos, que m'esmentan los noms del valerosos,
Que en terra y mar grabaren nos quatre pals gloriosos
Ab sanch d'inafel gent.

¡Quants caramells hermosos! ¡quants dits de padra
oviro.
Penjant de l'alta voltat... quants altres també 'n miro
Si en terra 'ls ulls acal!
Los uns, que admire, 'm senyan, lo gran poder del set-
gles:

Y 'ls altres, que venere la ma que 'ls dicta retgles
Senyalantme allá dalt.

Fer tot hont gir ma vista, per tot pus maravelles;
Per tot hont atalayo, per tot coses pus belles;
Més, ay! no se capir:
Car dintre aqueixa Cova, hont n'ia la bellesa,
Mon cor sebs conhort resta, y llens, pla de tristesa,
Un sospir tras sospir.

No se car eixes gotes, que fl á fil regalan
De la negrenca volta, baf d'antigor exhalan,
Y diuen á mou cor
«Som llágrimes d'angoixa, pels prous antichs plorades
«Que al crit de *Deu*, Pàtria, y etllant des serrallades
«De Montserrat, han mort.»

Ni se car los *tricks*, *tracks*, que al caurer l'aygua,
Los plants d'aquells morts héroes, m'esemblan, que res-
sonan.

Dins mon pit, sospirant:
«Plorém car de l'herència que peleyant guanyarem,
«Y que al morí á vosaltres, desagraits nets, llegarem,
«Ni memòria 'n roman.»

«Plorém car la que un dia fou nostra pàtria aymada,
«Gran, llure, alta y ferma, temuda y respectada
«Per tot lo mon, llavors;
«Veyemla avuy captiva, plorosa y escarnida;
«Veyemla huy, mesquineta, de cap á peus ferida
«Pel faet de llurs senyors.

(1) Lo blanch deixat aquí per lo Dr. Alfonso, seria perquè ignorava lo altre nom del arquitecto.

«Plorem car l'ardent flama d'altiva independència,
«Y de llibertat santa, que tots temps ab s'ardència,
«Cremava nostra pit;
«L'heu, nets, deixada atenyer pèl buf del folló oratge,
«Que tot murmullejantae: *unio, pau, germanitatge*
«Llar y tot sa engolli...»

Oh! callau, callau,ombres de nostres baneytsavis,
Callau y aconselauvos, que encar en nostre llavis
Roman lo dols segell,
Que 'ls cels á nostra rassa fa prop déu setgles feren,
Y que may esborrarnen nostres butxins pogueren:
Nostre llenguatge bell.

Aquell hermós llenguatge, que tans grans reys par-
laren;
Aquell ab que ses dolces esparces entonaren
En Jordi y Ausias March;
Aquell, ab que vosaltres donauet's crits de guerra,
Que al mon tremolar feyan; aquell, que de la terra
Senyor feu per temps llarch.

Y no es ver oh gran gènera, no es ver que altre vegada
Podrán vostres nets veurer llur pàtria deslliurada

De senyors y tirans.
Altiva la corona portant d'esplendent glòria,
Aytal com en los dies que ab plor nos feu memòria,
Ab sola eixa arma en mans?...

Les teyes ja se escolan... adéu, adéu, oh Cova:
Déu vulle que quant vinga á fert' visita nova,
Un altra jorn millor,
Al pendrer comiat resté joyós ple d'alegria,
No pas com jay! rest' are, ple de melancolia
Y ab lo pesar al cor.

PAU BERTRÁN Y BROS.

LAS ARMAS DELS ESCUTS DE CATALUNYA

CONSIDERADAS EN ANTIGAS MONEDAS.

(Acabament.)

LAS ARMAS DE BARCELONA.—*L'escut de la creu y las barras.*—La primera moneda ahont apareix l'escut actual ó modern de Barcelona es de un rey Fernand, ab lletra gòtica. En l'anvers, busto del rey ab l'inscripció FERDINAR ó FERDINANDVS; en lo revers l'escut de la creu y las barras ab l'inscripció BARCH-NONA ó ...CIANONA. Las barras son en número de dos en cada un dels dos cuartels del escut destocats á las barras, posadas horizontalment en eixa forma $\text{—} \text{+} \text{—}$ en las que portan... *cianona*. En Pi y Arimon atribueix al rey Fernand I (1412-16) ditas monedas; Mr. Heiss las atribueix á En Fernand II, (1479-1516), com fa ab las primeras monedas que presentan l'escut modern ó actual de Gerona. Per determinar l'antiguetat del escut actual de Barcelona seria de la major importancia averiguar si antes de l'un ó del altre dels primers Fernandos se troba dit escut en manuscrits, llibres, inscripcions, pinturas, etc., de la ciutat. Seria de molta oportunitat poder fixar si es de la primera ó de la segona meytat del segle XV, á fi de saber si te lo sagell de la época de la de-

moeratisació de la Conselleria de la elecció directa de la municipalitat y de la época revolucionaria contra En Joan II. (1455-98).

Iguals ó desiguals entre ellas las monedas ab l'escut modern de Barcelona que En Pi y Arimon y Mr. Heiss atribueixen als reys Fernandos I y II, no tenim, per lo present, motius suficients per decidirnos per una ó altra atribució.

Continua l'escut de la creu y las barras en las monedas barceloninas de diferents reys de la Casa d'Austria fins á Carlos III l'*Archiduch y Emperador*, y fins als nostres dias en las encunyadas quan lo cautiveri de 1808 á 1814 y en 1823.

Ab l'aparició del escut actual no desapareix de las monedas barceloninas lo de arandelas y roels; sino que n'hi ha de un mateix regnat unas ab lo primer y altres ab lo segon, y algunas ab los dos, com en algunas *catalanissimas*, de 1641 y en la *obsessa*, de 1652, segons queda indicat en l'article precedent. La creu es sempre de la diputació (+); las barras, ja dos, ja quatre en cada un dels dos cuartels, a guna vegada posadas horizontalment; per regla general, verticalment. A voltas comensa l'escut, en lo primer cuartel, per las barras; lo usual es comensar per la creu.

Los dos diners y los diners ab l'escut modern de Barcelona son d'En Carlos III d'Austria y no d'En Felip V de Borbon. Ho diu la fecha 1708 en cual any Barcelona reconeixia per son comte á dit Carlos. A mes de la fecha, ho indica lo busto que portan los diners. La fesomia es austriaca, ab la barra ó maxila inferior mes abultada y prominent que la de dalt, com en los rals ó sous de plata del mateix Carlos y com en los demás bustos dels prínceps d'Austria. Lo busto d'En Felip V, presenta altres fesomias.

Hi ha una moneda de aram d'En Fernand VI de Castella, III d'Aragó, que en l'anvers portá las armas de Castella y Lleó, sens flors de lis al mitj y l'inscripció: *Ferdinandus VI D. G.* y en lo revers l'inscripció: *Princeps Cataloni.* 1754 y l'escut de las quatre barras ó lo modern de Barcelona modificat de modo que la creu, en lloch de ser diputacional ó d'esta forma $\text{—} \text{+} \text{—}$, es catedral ó que dihem de Malta, aixís $\text{—} \text{+} \text{—}$; pero petita y sostinguda per un ferro de llança.

Moltas monedas barceloninas del segle XVII que portan l'escut modern de la Ciutat, tant dels Felips d'Austria com dels Lluísos de Borbon, portan la creu y lo cap de la primera é inmemorial patrona religiosa de Barcelona, Santa Eulalia.

L'any 1808 las necessitats de la época feren encunyar moneda en Barcelona, y perque fos rebuda per espanyols y per francesos, y no hagués la moneda barcelonina d'expressar la dominació napoleónica ni lo nom del govern intrus, las autoritats espanyolas resolgueren que ditas pessas, de cualsevol valor que fossen, desde quatre duros á mitj cuartó, no portessen mes que l'escut modern de la Ciutat, lo valor de la moneda, l'any y l'inscripció: *En Barcelona*. Després de la proclamació d'En Joseph Napoleó y de la anexió (sobre el paper) de Catalunya al imperi francès, las autoritats napoleónicas pretenian que las monedas expresadas continguesen escuts, bustos y altres emblemas de sa dominació. Mes desistiren del propòsit en vista de la resolució dels empleyats de la Seca de

renunciar en cas sos empleos per no contribuir á la aborrida intrusió dels estrangers, en vista de la dificultat de reemplaçarlos y atenent á que si ab las circunstancias espresadas, ditas monedas passavan ab dificultat fora de Barcelona, per considerarlas los catalans com *afrancesadas*, menos passarian si portavan escuts, bustos ó rétols bonapartistas ó francesos, y ab ellas res se podrian procurar de fora de Barcelona los barcelonins cautius ni los napoleónichs escarcellers; ni queviures, ni llenya, ni altres cosas necessaries á la vida.

L'any 1823, quan la nova vinguda dels exércits francesos, en mitj de la guerra s'encunyaren en Barcelona pessas de tres y de sis cnartos ab las armas de Barcelona. Son las últimas monedas que podriam dir autónomas ó municipals modernes de nostracintat, aixís con las pessetas, pessas de sis y de tres de 1837 y anys immediats, encunyadas per la Diputació Provincial per las necessitats de la guerra dels set anys, son las últimas autónomas ó provincials modernes de Catalunya, son las últimas monedas en que apareix l'escut de Catalunya.

Dihem monedas, no medallas, reparis be.

Res debem dir en prova de ser l'escut de las creus diputacionals y barras catalanas, lo de Barcelona desde'l segle XV.

Se trova aquest escut en monedas d'altres poblacions. Mr. Heiss publica las següents:

—Caldes de Mombuy: Escuts de Catalunya y modern de Barcelona ab *Villa Calidar* 1641.

—Tagamanent: Escuts ja dits ab *Princip Catalan y Castrum Taca ó Tarca*. Es de 1641 ó 42.

—Tarrassa: Los mateixos escuts ab *Princip Catal y Vnivercis* («universitas», universitat que vol dir en llenguatje d'aquell temps, municipalitat). *Tarraca*. Es de 1642.

—Valls: Busto y nom d'En Lluís XIII y escut modern de Barcelona ab *Vniversitas Valls* 1642.

Com antes de la guerra de 1641 no apareix l'escut modern de Barcelona en altres monedas que en las de esta ciutat, se pot créuer que los encunys de las referidas de Caldes, Tagamanent, Tarrassa y Valls, fossen enviats desde la capital á ditas poblacions en aquell temps.

Las monedas catalanas que portan en lo revers l'escut modern de Barcelona son molt semblants per l'anvers á las que portan en lo revers l'escut d'arandelas y roels, y á las que hi portan los escuts propis de las poblacions. Aixó indica ó la gran imitació de las monedas de la capital feta en las altres poblacions de Catalunya, ó l'origen barceloní dels encunys de las monedas de moltes altres poblacions catalanas.

L'escut de Barcelona may ho ha estat de casa reyal; sempre ho ha sigut de la Ciutat. La creu que hi ha era l'escut de la Diputació permanent de las Corts catalanas, corporació que administrava lo Estat de Catalunya ab independència del monarca y de son representant, y contra la que tenian los absolutistas y centralistas lo major aborrimient, perque era un obstacle inmens á la potestat arbitraria del príncep y á la unificació absorbent, y era una defensa lligi-

timament inespugnable de la llibertat y autonomia de Catalunya. En quant á las barras que son l'altre blassó del escut barceloní, ja hem dit en la primera part d'aquest article la significació nacional ó popular que tenian, mes que al principi fossen armas del rey.

En quan al casco ab lo dragó alat ó rat pennat que fa de divisa, representa lo casco del rey En Jaume I que organisá la municipalitat barcelonina ab los Concellers y Concell de Cent ab atribucions de república municipal al estil de moltes d'Italia, y suposant que la iniciativa no fos d'ell, sino dels barcelonins, sempre te lo gran mérit de haver decretat dita organisació y de haverla acceptada y mantinguda. Serit en Jaume I un gran home per son saber, sas conquistas contra'ls moros y sas prendas de bon administrador ú home d'Estat, com dihem are, son exemple y sa memoria serviren sempre de gran escut á la llibertat municipal de Barcelona. Si un Jaume I, deyan los barcelonins, decretá nostra organisació ciutadana y sas llibertats, y las conservá y respectá tota sa vida ¿qui es cap altre rey, qui son un Joan II, ni un Felip per atropellarlas, mermarias ó destruir las? Y aquest argument d'autoritat històrica era de gran efecte havent sigut En Jaume home tant gran, y sent popular y respectada sa memoria per los mateixos habitants del regne de Castella.

L'escut modern de Barcelona porta lo sagell de dos antichs moviments revolucionaris, com se diu are, en defensa de la llibertat y de la autonomia; los de 1640 y 1705 contra los Felips IV y V de Castella. Durant aquells moviments y las guerres que'ls següiren, la ciutat continuá usant lo mateix escut de la mateixa manera que en tots los moviments revolucionaris moderns. Tal vegada, si se posa en clar la cuestió del regnat en que comensá á usar la Ciutat l'escut que usa, se trobaria que te lo sagell de altre revolució, la del segle XV contra Joan II d'Aragó, y lo sagell de la lluyta sostinguda envers la meytat del mateix segle, per la classe menestral, per entrar en la Conselleria, antes reservada á las classes hisendada, (ciutadans honrats, d'honor ó hisenda, ó ciutadans sens altre nom) jurista y comercial (mercaders.)

Per tots aquestos motius la ciutat deu conservar lo mateix escut ó sagell de la creu y barras ab lo casco y lo animal alat, encara que cambie la forma de govern del país, puig estos blasons son, lo mateix que las barras de Catalunya, tant democrátichs y republicans com puga serho la barretina frigia ó catalana, y son del país, no de rey ni altre príncep. La creu del escut de Barcelona no deu fer sombra á la opinió mes agena al Cristianisme, puig es lo sagell de la antiga Diputació, no representa directament iglesia; sino lo Consistori de aquella corporació política y administrativa general de Catalunya. No es la creu de la iglesia que en Espanya, en Catalunya, en la mateixa Barcelona, tantas vegadas en aquesta centuria ha baixat á la arena de las lluytas polítiques no es la creu llatina; es la creu de brassos iguals, es la creu grega, es la creu antiga de segles y segles atras, es la creu d'una iglesia agena á ditas lluytas.

Ja poden, donchs, las opinions mes avansadas ó estremadas, com se diu, acceptar los seculars escuts ó sagells de Catalunya y Barcelona.

J. R. y F.

SONET.

¡ Ab quant afany fóreu per mí esperades
dolces missives d' un amor primer!
Lletres, que l' temps ja esborra del paper,
¡ quantes voltes per mí fóreu besades!

Encar' ara, al mirarvos, lo plaher
sentí que llavors sentí, cartes aymades;
com' llavors, ara cercan mes mirades
aymants paraules per lo colp darrer.

Quí us escrigué ben tost us oblidá,
fóu son amor com lo vostre perfum
que durá sols fins al ensentdemá !...

La flama ardent, llepantvos, ja us consum
y tost vostre existencia anorreará,
fentne de mos amors.... ¡ cendres y fum!

FELIP PIROZZINI Y MARTÍ.

Febrer 1872.

CERTÁMENS POÉTICHS DE GERONA.

III.

L'any 1622 foren canonisats Isidoro, Ignasi de Loyola, Francisco Xavier, Teresa de Jesús, y beatificat Lluís Gonzaga. Los convents de Gerona que tenian per patró, fundador, ó confrare a algun d'ells, celebraven aquesta nova abgrans festias. La Companyia de Jesús fou la que s'en portá la palma, puix no tinguentne prou ab las funcions religiosas, logra que 'l noble Martí de Agullana y la sua esposa costejesin un certamen poéich. Las funcions religiosas tingueren lloch desde 'l 21 de juliol fins l'últim del mes, y encar que primer hi hagné la idea de celebrar lo certamen en un d'aquets dias, després se resolgué ab millor acort, que s'esperés fins lo 3 de desembre dia de la festa de S. Francisco Xavier, pera que 'ls poetas tinguessin mes temps pera treballar llurs poesias, y pera que las festas estiguessin mes repartidas entre 'ls sants en qual obsequi lo Col·legi de la Companyia de Jesús las celebrava.

Acordat lo convenient pera poder donar comens als treballs preparatoris pera la celebració de la justa poética, En Martí de Agullana feu estampar y repartir un estens cartell convidant als poetas á concórrer al certámen, y oferint vint premis, dos per cada quadrilla ó seccions que s' formaren.

Lo cartell, escrit en castellá, presenta en sa part literaria un mal gust extraordinari. Moltes paráulas, frases rebuscadas, confusió, embolich. Servexi de mostra 'l comensament.

«TORNEO POÉTICO EN LA CANONIZACION DE S. IGNACIO DE LOYOLA Y S. FRANCISCO XAVIER.»

«Esforzados Caudillos de la Compañia de Jesús, valientes defensores de la Iglesia, cuidadosos propa-

gadores de la Fe Católica, y en la beatificación extendida del angélico Luis Gonzaga, que propone en el Colegio de la Compañia de Jesús de Gerona D. Martín de Agullana y de Latras, caballero del habito de Santiago, y señor de las baronias de Liguere y Miapanas en el reino de Aragón, etc.»

Se dirigeix lo cartell, «á los nobles ingenios,» manifestántlosi, que la antiguetat pinta á Palas engendradora sens concurs de dona en lo cervell de Júpiter, trahentia al mon armada de tolas armas com pera bregar, y á Minerva, *altra varonil fembra mare de las bonas ciencias y espirituais armas*, qual nom ab propietat pot donarse a la Companyia de Jesús, concebuda en lo magi de Jehová y Jesús, armada també de punta en blanch pera desbaratar herétichs batallons, havent ja lluytat, coronant la testa del papa Gregori XV. Havent Palas judicat las armas en lo tornetx que mantingué 'N Martí de Agullana en la beatificació de S. Ignasi, vol are en la canonisació, ferho ab las ciencias corresponent axi al honor ab que porta l'escut de Fundador del Col·legi, parnás de las bonas lletres y ciencias. Per azó se val de la Poesia, perquè ab sa divinitat reconeguda posi en orde las bellas quadrillas que han d'esser las valentas mantenedoras del tornetx.

«Tornead pues diestra, y pulidamente ingenios nobles, las tersas lanzas de vuestros lisos metros, subtilizad los delgados cuentos de las plumas, emulas de militares picas, para que con los botes de ellas descubrais la firmeza de su rico metal en el Palenque literario. Y para que ninguno lo haga *Invicta Minerva*. Ella misma manda á la *Poesia*, que antes del reencuentro les brinde del licor Castalio. Y por manos liberales de sus cuadrilleras las ciencias haga plato de ricos premios, que franquean Alexandros animos, y los erigen sobre sus Agujas, para que á punta de lanza, ó de pluma les de halcance, mientras la divina *Poesia* toca al arma, y alienta á los guerreros *Espiritus Poeticos* con estos regalados acentos.»

Segueix en quatre poesias invitant á concórrer al certámen. La primera es llatina y comensa:

Vibrat per auras tela sonantia,
Eusem coruscant praelia concitans,
Exercet i lustris palaestras
Virgo Jovis generata mente.

La segona es castellana y comensa d'aquest modo:

Nuevos Alcides vienen
Al arma, Castellana gallardia,
De ingenios claros suenan,
Clarines á porfía
Que ahuyenten del lebron la cobardia.

La tercera poesia llati-castellana, axis principia:

Salta Musa de gente generosa,
Que Poetas Latino-Castellanos
Sustentas, arma Heroes elocuentes,
Expelle vates perfidos, profanos,
De una lite tan santa, y tan gloriosa.

La quarta y última esta escrita en catalá y diu axis:

Ingenis Catalans, bes que mostreu
També vostre donos aire dels dits,
Que menejen la ploma, ab que ferits
Los fils d'or de la lira algeu la veu,
Veniu, lo Punt a la clavilla alçant,
Mes no imiteu als pexos muts que callen
Sino als caistres cignes blanchs, que tallen
Los llisos aires, dolçament cantant.

Y puig en vostra terra lo Torneig
Se publica, pujau en lo cavall,
Qu'ab sa pota graciosa, y gentil tall
Feu naixer la font clara, que ya veig
Beuen los vostres llabis, que son d'or
Regant de ric argent les llises dents
Que sobre-exint despres per los clars vents
Escampeu de suaus versos dolç llicor.
Pujau donchs al Pegaso generos,
Y al Girones Palench corrent baxau,
Plomes en vers de llances enristrau
Que lo pris vos aguarda mes preciós.

Després d'aquesta especie d'introducció, segueix lo cos del cartell exposant las quadrillas en que s' dividia la lluyta, los premis que s'oferian y las condicions que devian reunir las poesías que hi obtessin.

Deu son las quadrillas, y á la primera, dedicada á la gramática, s'oferian com á premis, una palmatoria d'argent, y la obra del P. Martí del Rio, *Adagiales Sacros*, pulidament encuadernada, per adjudicarse á los millors anagramas llatins sobre lo mot *Ignatus author societatis Jesu*.

La segona quadrilla estava dedicada á la retórica. Los premis eran una rosa d'or ab nou amatistas formant fullas, y un papagall d'or esmaltat de vert, ab un safir en lo pit y perlas lligadas en los peus. Las poesías que hi obtessin devian estar escrites en grech junt ab la traducció llatina, en vers sáfich, de sis á vuyt estrofas, cantant lo miraculós fet de S. Francisco Xavier, que ab una sola resposta satisfieu las moltes preguntas de diferents *bonzos*.

En atenció y recort á las lleys que S. Ignasi dexá escrites á sa Companyia, se dedica la tercera quadrilla á la jurisprudencia. Las poesías devian esser castellanas, en forma de cansó, de vuyt á deu estrofas y *femate*, imitant á la de Boscan que comensa:

Ya yo vivi, anduve ya entre vivos,
ó á la del Petrarca:

Ben mi credeo passar mio tempo hormai.

Los premis eran, una calderilla de plata, y un text de la Biblia ricament encuadernat.

A la filosofia estava dedicada la quarta quadrilla, puig las composicions devian tractar, en vint redondillas catalanas, del extraordinari cas d'esser vist San Francisco Xavier en dos llochs diferents á un mateix temps. Los premis eran un hipopótamo d'or esmaltat, ab dos rubis engastats, y un retrato del Sant.

La quinta quadrilla s'oferí á la medicina, per haver de tractar las poesías que hi obtessin, de la ferida que rebé S. Ignasi á Pamplona, de sa cura, y de las moltes que miraculosament feu éll després. Las composicions devian esser llatinas é imitar aquella de Horaci:

Vides ut ultra flet si e candidum.

Los premis eran un reliquiari d'argent ab llunas cristallinas, y un parell de guants de polvets.

A la Aritmética anava dedicada la sexta quadrilla, y los qu'hi obtessin devian glosar la següent octava:

Para ganar Dios almas para el Cielo
Concierta nuevo trato, y grangeria:
Ve que Ignacio, y Xavier aqui en el suelo
Con su Jesus han hecho Compañia.
Ellos ponen la industria, y el su desvelo
Pona el nombre Jesus, y el caudal fia;
Visto el cobro se han dado estas Personas,
Les parte hoy la ganancia con Coronas.

«El que sumare mejor esto, diu lo cartell, y lo partiere entre los dos Santos, multiplicando octavas sobre estos ocho metros; grangeara para si ocho piedras preciosas engastadas en una rica Cruz de oro. El segundo un Par de estuches de Barcelona con heramienta, y encages curiosamente dorados.»

Una corneta de plata, ab esmeragdas en sos estrems, y un parell de coberts del mateix metall, eran los premis oferts á las millors poesías que ab esdrújuls recordessin la música que s' senti en lo sepulcre de S. Ignasi á l' hora de la sua mort: per axó la sétima quadrilla era dedicada á la música.

La octava ho era á la geometria, «pues los poetas, diu lo cartell, se precian de medir piés, y comparar metros, combida á los de la Cuadrilla Octava á que sobre este punto buelen con destreza al compás de su pluma, y nudan un perfecto Soneto concertado en largos viages del Santo, con que delato los fines de la Iglesia, y alcanzo el honorífico apellido de Apostol de la India, y como el Soneto ha de ver muchas tierras, para que en todas ellas sea entendido, sus palabras serán perfectamente latinas y Castellanas. El que mas se esmerare llevara un Perrillo marino de oro esmaltado con sendos rubies á los lados. El segundo un corte de Jubon de Tafetan encarnado.»

La novena quadrilla se dedicava á la astrologia, consistint los premis en una barqueta de plata, y un anell d'or ab rica pedra pera los que millor pintessin un geroglífich ab l'explicació en vers, augurant ditxosos temps á la Companyia de Jesús.

La teologia tenía dedicada la última de las quadrillas. Las poesías devian esser catalanas ó castellanas en forma de cansó sextina, imitant la del Petrarca que comensa,

A la dulce ombra de la belle fronde,

y glosar los següens peus: *angel, noble, vida, casta, gracia, gloria*. Los premis eran un agnus d'or ab llunas de cristall, y un breviar ricament encuadernat.

Lo cartell acaba de la següent manera:

«Darase Sentencia en la fiesta de S. Francisco Xavier, dilacion acordada, y acertada, para que se reparta la celebridad de las Canonizaciones en los dias de tan Fieles Acates. Y el Torneo halle desembargado el campo, y desocupada la estacada de tantos Carteles, como por ella han corrido lanzas, y los Poetas tengan mas tiempo para tornear, y pulir las suyas.»

«LEYES.»

«I. Lanza de verso que no sea terso, ó que por larga esceda ó por corta no llegue á la comun medida señalada por la Poesía, no se permite.»

«II. Papeles que no se hayan entregado al padre Rector del dicho Colegio de Gerona, á 15 de Noviembre, no se admiten.»

«III. Llevar uno dos premios primeros, aunque la Poesía lo merezca, y la Justicia lo pida, las leyes de carteles no lo conceden.»

«IV. Poema que no viniere autograficamente escrito; y si es Geroglífico, bien pintado, con otra copia cerrado, sellado con el nombre del Autor, será escluido.»

«JUECES.»

«El muy Ilustre y Reverendisimo Sr. D. Francisco

Sanjuste, dignísimo Obispo de Gerona, D. Martin de Agullana, y el P. Onofre Serra, Rector del Colegio de la Compañía de Jesús de Gerona.»

EMILIO GRAHIT.

FULLAS DE LLOR.

A MONESTIMAT AMICH EN FELIP DE SALETA.

L'alba clareja. Brisa del matí, digens: ¿que es aquest soroll que tant fort y estrany se sent?

Lo ventitjol calla. Vol que 'l jorn ab sa claror nos ho expliqui.

Y mentres aixó esperem, amich Saleta, restem al cim d'est mont.

Ja l'espessa boyra s'estripa y 's va fonent, ja podem véurer lo que tant desitjam.

Per no casarte t'explicaré lo quadro que se 'ns presentará.

Un camp de batalla, molta gent, molt bullici, canonadas, renills de caballs, gemechs dels ferits....

Una cosa especialment te faré esmentar.

Al lluny del lluny veig una gran munió de caballers rodejantne un que'm sembla te de esser lo capdill. De cop se paran perquè han vist que la sua tropa reclusa a mes no poder.

¿Qué es aixó?, diu ab veu de gegant, ¿per qué ma tropa d'eixa manera fuig espantada com bandada d'aucells al óurer lo tir del cassador? ¿Per qué tornen enrera fills d'una rassa indómita? ¿que hi ha en lo camp contrari que aixis vos espante? ¿Digaunie?.... y taula sa paràula lo fort crit que desde no molt lluny se sent que deya:

Som nets dels almogàvers; enrera gent estranya.

Ja tenim lo nom que porta nostra fulla: esta volta fa furtó de pólvora; la tenim tacada ab glevas de sanch, de sanch catalana. No hi fa res: lo vent de la gloria nos la porta per venerar.

Venerem almenys sa memoria.

Debades será dirte que 'm vaig a ocupar dels nets dels almogàvers, de Clavé.

La primera de las cinq parts la titula «Anem!»

Comensa en tó de «la natural major» mes sols ho fa en los vuyt compassos que serveixen de introducció. Después los passa a menor.

La Espanya está en perill, una nació ha fet escarni de nostre escut; no basta la tropa que la gent de govern hi ha enviat, se necessita la cooperació de tots los fills d'eixa terra que may se ha mostrat sorda al crit de Patria.

Catalunya, com altre temps, s'aixeca com un sol home y se pregunta, y aquí tindrem los baixos y barítonos que diuen: *la Patria 'ns crida....* que fem? y la jovenalla com cohet que sols espera la metxa que li ha de donar forsa per enlayrarse, respon, y are ho farán tots al unísono dihent: *¡anem! corram a ajudarla.*

No puch dirte altra cosa sino que no 's pot esperar mes de lo que hi ha. Pocas notas, pero molt ben posadas; pocas, mes molt ben sentidas.

De «la menor» se 'n passa a son tó relatiu «do major.»

¿Sents com no poden retenir lo foch que ab dalé crema en son pit? Si possible fos tindre lo vaixell a port, de segur no restarian en ciutat, puig d'armament, encar que per are no 'n tenen, ¿tenintne l'inimich, diuen ells, perquè 'l necessitem?

Lo crit de «anem» es sostingut per la dominant de «la» que fan los tenors primers, mentres los barítonos y baixos, fent un joch ascendent y descendent, diuen ab veu de tró: *y en sanch d'africanos sabrem tenyir nostras dagas*, y, repetintlo, los borbottollan las paràulas de: *anem y ab sanch d'africanos sabrem rentar nostras mans.*

Guerrera y enérgica es la lletra, béliica y entusiasmadora es la música.

Passem de llarch, puig tinch molt per dir y no puch pararme molta estona.

Estant en tó de «la major» tots al unísono un cant entonan que, si 'm permets dirho, lo classificaré de venjansa nascuda per l'ultratje rebut en las costas africanas.

Revela molta inspiració y estar molt enterat dels efectes chorals.

Anem a la segona part, pero avans escoltem lo crit de *¿qui va sol?*

«¡Adeu siau!» aixis s'anomena la segona.

Ja sento lo *adeu siau turons que 'ns vereu naixer* que, sens volguerho, t'ha sortit dels llavis, mes jo 't diré un'altra vers: *adeu siau ninetas sempre ay-madas.*

Vols res mes tendre, res mes senzill que aqueixas quatre notas que t'expressan la jovialitat y l'esperança d'uns cors que se 'n van a llunyanas terras? No: no 's pot demanar mes.

Clavé, ab molt d'acert, ha sapigut agermanar lo sentimental ab lo béliic; ha sapigut presentarnos junt ab lo retruny del canó lo plor ab que Catalunya rega la tomba dels héroes que moriren per la Patria; ó sino escoltenlo:

*Parleix la nau que al Africa 'ns trasporta.
Cuant hi haja sanch, per 'ls morts a Deu pregau.
La patria es forta etc., etc.*

Repeteixen lo cant primer, y después de «la» se'n passa a son tó relatiu «re.»

Si bonica es la melodia que han cantat ¿que vols que 't diga de la que segueix?

Cant ábil, fácil, espontáneo, inspiradíssim y molt del cas per expressar lo esprit del jovent que junt ab la corona de llor que te de cerclar son front; d'est jovent que sapignent lo que diu lo llorejat poeta F. P. Briz de «hont va un catalá y va la gloria», també pensa ab las fatigas que en llunyanas terras cauran sobre ell. No es que l'espantin, ne; res d'aixó.

Encara espera joyos l'hora en que podrá reflectir son cap en la esquena de la blavosa mar, y d'eix modo pintar en ella las barras catalanas y las crestallinas ayguas, tot bressant lo vaixell, esperan retratar las encesas barretinas, fent veurer que 'ls catalans,

quan se'n vant cap al perill, sempre's multipliquen.

Repeteixen tota la música; pero ab un' altra lletra.

Al acabar eixa part, baixem del lloch qu'hem ocupat y acostems al choro.

La tercera part es: «¡Ay del alarbs!»

Com regla general comensa ab vuyt compassos d' introducció.

Tots y al unísson comensan un cant molt senzill. No 't diré res ja que no presenta cap cosa per ferne esment. Pero bo será per donarte una petita mostra de lo que van á fer, que posí un poch de lletra:

Ja la aurora despunta galana
y acaba la melodia dihent:

desperta los de l' host catalana
y á lluytar ab los fers sarrahins

Preparat Catalunya; tos fills allunyan la son de sas parpellas; ja 's miran la canana perquè no 'ls faltin municions; ja 's lligan ben estretas las betas de las espardenyas; resa per tos fills..... ja hi son.

En eix instant ¿no sens com lo cornet, ab estrident crit, fa agafar l'arma? ¿no sens ab quin coratje acompanyan lo cant del missatjer de la victoria? Escolta: hasta en eix lloch arriban sas paraulas:

al arma ja es hora
de enllotar nostras peus llurs pendons.

Desseguida ve un cant en to de «re» al unísson que, á mon juhi, es lo mes gran, lo mes inspirat y al mateix temps, lo mes enérgich de las tres parts de que vaig fent la ressenya.

Jo pens que est cant es nascut de las flamas del amor patri; es un cant que posa mes ferma ma convicció y ve a corroborar mes lo que he dit d'en Clavé.

Clavé es tot inspiració; Clavé es tot cor; Clavé es un dels que mes be puntejan l' arpa en que hi ha las tres cordas de: Patria, Fé, y Amor.

No estranyis, amich Saleta, posi eixas tres paraulas, puig me pareix que en lo transcurs d' est treball, tindré ocasió de fertelas sentir.

Per are sols la Patria inspira á nostre músich. Escoltemlos.

La melodia que segueix es continuació de la que deixo de resenyar. L' esperit, la forsa, l' energia s'hi recomana.

Com las altras parts se repeteix la música y sols la lletra cambia.

Anem á la quarta.

Esta la nomena: «¡Desperta ferro!»

Las primeras notas ja dihen lo que será la part. ¿No sens com la orquesta deixa las veus fent un bonich cantábil que per cert prodeuhix un gran efecte? Durant est tros lo choro va fent un contra-cant, com vulgarment se diu, estampant mes originalitat y donant mes vida, mes animació á la pessa.

Los tirs omplan l'espai; lo retró del canó també's deixa sentir; los ays dels nafrats donan mes coratje als que no ho están per fer lo que digueren ans de marxar; sols lo crit de: *¡desperta, ferro, avant!* los anima per rentarse las mans ab sanch africana.

Está tant ben portada la animació; está tant ben pintada la lluyta que, sentintlo, un se creu trobarshi,

que, sentintlo, un se sent dins son pit esbategar l' amor patri. Mes passém.

Ja entonan ab molta mes forsa, ab molt mes coratje, y si'm permets dirtho, ab molt mes desitj de sanch, lo *dolí. dolí.*

En est tros no hi manca forsa, vida, esperit; de tot hi ha.

Jo sols puch dirte que m'es enterament impossible estampar l' efecte que cada volta que 'l sento deixa en ma pensa. Es necessari sentirlo per poder apreciar son mérit.

No es gens ni mica difícil al sentir.

dels nafrats marroquins

no tingam compassió,

dir quins son los que ab tanta cruesa se entusiasman.

Pero..... aném endevant: t'he dit que també lo buf de la Fé y l'Amor oreja sa testa, y fins are, lo ressó de la Patria amplea l' espai.

Acaba la quarta part una melodia tendre, inspiradíssima y de molt bon efecte.

Passem á la quinta.

«Gloria á la patria: lo retorn.» Aixis la titula.

Ans de ocupar-me d'esta part bo será fer una atverencia que si per tu, Saleta, es de mes, per ma partes indispensable ferla.

Sens dupte haurás estranyat que sols estampí elogis dels «Nets dels almogàvers» de 'n Clavé, y que fassi, com qui diu, fos comprat per posarlo á las estrellas. No faig lo primer perquè es lo que se mereix y en quan á lo segon. Tu prou sabs que ma ploma no's tors per ningú.

Ma intenció es fer un treball analisant minuciosament las produccions catalanas de tant popular compositor, pero, com tu ja sabs, que esta obra's compon de part choral é instrumental y també sabs del poch espai que puch disposar en las aprofitadas planas de la RENAXENSA no podré ocupar-me de la instrumentació, hont hi ha alguna cosa per dir. No obstant no está lluny de ma pensa ocupar-me de la part instrumental.

Sent aixis sols m' ocuparé de la choral y d' eixa manera no tindré de devallar al terreno de la ciencia armónica que també tal volta 't causaria.

Feta la observació, aném seguint.

Comensan las veus ab terceras, fent la resposta 'ls baixos y dihent: *viva*; y com ressó viogot de llunyanas terras cantan *gloria*.

Escolta lo que segueix, no 'n perdis ni una nota. ¿No sents? Clavé comensa á arpejar la corda de la Fé y de l' Amor. Paréms.

¡Quante tendresa respira eixa melodial quin sentiment mes viu nos portan sas notas!; en cada mot hi ha un poema, en cada compás una fulla de llor.

Si, valent jovent; no esmentis lo dol que 't causa lo pensar en tos companys de lluyta; no parlis, á la que ab ulls guspirants escorcolla vostras caras per véurer si entre-mitj de tantas hi trovará la que mulla ab llágrimas del cor eixidas; pero, no pot, no pot; te de dir: *cinch cents homens partirem, tres cents homens tornam.*

Escolta: admira al músich y poeta. De «mi natural major» se 'n passa á «do natural.»

*Pobres mares que ab plors
los fills vostres buscau
ay! plorau que no tornan
vostres fills a sas l'ars.*

*Per la pàtria ab orgull
dàren pròdichs llur sanch
ay! plorau pobres mares,
pobres mares plorau.*

Mes no ploran mares dels héroes catalans: no son morts vostres fills, restan vius en terra mes ditxosa. No ploran; aixugeu las llàgrimas que, ruentas, surten de vostras parpelles, puig vostres fills viuen. «Qui morí per la patria no mort may» diu lo poeta N'Antoni de Bofarull; viuen vostres fills, puig restan en la memoria dels catalans.

Vostres fills son fullas caygudas d'est arbre qu'està plantat en la serra del Montserrat y que are ha estés sas branques fins a terra africana, arbre que's diu Catalunya; vostres fills son lletras que diuen a los que trepitjan aquelles terras: aquí hi ha la tinta ab que la gloria escriu sas mes bellas fullas; aquí hi ha sanch catalana.

Pero estich mirant que's va fent llarch est trevall y tu deus estar neguitós. Passém avant.

Despues de aquesta plegaria ve un cant enèrgich, ple de coratge y per cert molt ben posat, pus segons ns diu la lletra, recorda las penurias que passaren en terra marroquina. Est cant es un dels mes elevats, dels mes grandiosos, dels mes espressius.

Com vols no sia grandios si sas veus, al unissono's endresan a sa Patria.

¿No sens?

*Tos fills braus la regaren
ab la sanch de llurs venas.*

Si; nets dels almogàvers; ja veyem que cinch cents homens partiren, tres cents homens tornaren.

Acaban esta melodia y tornan a comensar la part. Eixa volta diuen la lletra que segueix. La tendresa te hi recomano.

*Ornan nostre tosch front,
de un mal clima colrat,
olorosas guirlandas
que han teixit fins mans;
y de goig omple'l cor
fent los ulls espurnar
Cast petó de la esposa,
dols abrá maternal.*

Y en lo lloch de la plegaria diuen:

*Inocents infantets
dels valents que han finat,
pobres viudas de uns héroes,
jay! llansau plor amarch.
Causa al cor greu condol
vostre trista orfandut....
Ay! plorau, pobres viudas!
pobres orfans plorau!*

A mon juhi la quinta part, ó sia la última, es en la que'n Clave va estar mes elevat; va donar una prova de que si li mancan los estudis de que molts altres fan gala, éll, sols ab la inspiració y tenint per guia las cansons de nostra terra s'ha conquistat un dels primers setials de nostres compositors.

Ja que nostres ulls han trovat l'última nota dels «Nets dels almogàvers», de Clavé, comensem a llen-sar llàgrimas de recordansa per los dels qui éll nos ha fet memoria.

MODEST VIDAL.

LO CINAMOMO.

Tinch una caseta blanca,
que n'es al bell mitx d'un plá
hont jo passo nits tranquillas
la natura contemplant,
al dessota de los arbres
que fan ombra als caminals.
Per entremitx del fullatxe
y per l'espai del brancall
contemplo la blanca lluna
entre núvols clarejar.

¡Que fantástich mon jardí
quan per ella es lliuminat!
¡Oh que hermosas nits tranquillas
he passat jo recolzat
a la soca de mon arbre,
lo cinamomo flayrant!
¡Quantas al bras de Morfeo
me so entregat al descans,
gosant en somnis hermosos
en que ohia flors parlar,
sentia los aucellets
que, tot voltant per l'espai,
entonavan cants d'amor
y també de desenganys.
En altres vegí la nina
que jo n'aymo tant y tant
sens que ella escoltar may vulla
los meus ardorosos planys.

Per amich sols tinch un arbre,
lo cinamomo flayrant.
Ver amich que en mas desditxas
sempre m'has aconsolat,
are que tant m'aclaparan
la tristesa y desenganys,
prop teu a gosar aspiro
del cel la tranquil·litat.

JOSEPH ALEMAN Y NOGUÉS.

BIBLIOGRAFIA.

LO RONDALLAYRE.

QUENTOS POPULARS CATALANS, COL·LECCIONATS PER FRANCISCO MASPONS Y LABRÓS, SÓCIO HONORARI DE LA ACADEMIA DE BONAS LLETRES DE BARCELONA. (SEGONA SÈRIE.)

En lo mes de Maig de l'any prop passat, donabam compte en las páginas de LA RENAXENSA de la publicació d'un aplech de quentos populars catalans, que, ab lo títol de RONDALLAYRE, acababa de donar a llum lo diligent investigador de nostras passadas grandesas En Francisco Maspons y Labrós, y no transcorreguts encare divuyt mesos, a tots los que

senten entusiasm per las cosas catalanas, podem donar la bona nova de que s' es posat á la venda un segon aplech de tant importantíssima collecció.

Dos conseqüències podem deduir de semblant fet, per desgracia no molt comú en nostra terra: diligencia esquisidíssima per part de 'N Maspons, mes lloable y de mes estima, quan se posa esment en que treballs de major responsabilitat, siquera mes ingrats, sols li concedeixen brans instants pera consagrar-se á eixas ocupacions de resultats preciosíssims pera los qui, en l' esdevenidor, escriurien vulgan la historia de las lletres patrias; y entusiasm per la públich que compra llibres en catalá escrits, entusiasme mes digne de agraïment, per part dels vers aymadors de la lliteratura catalana, per quan no son los temps que corren los mes disposos pera buscar en llibres de qüentos, esbarjo á l'esperit, ó fonament y assumpto per estudis de verdadera importancia, en lo concepte genuïnament lliterari parlant.

Y encare podriam traurer-ne un' altra conseqüència, que de segur s' haurá ocorregut als qui estas ratillas llegeixan, ó als qui vegeren anunciada en los diaris de nostra ciutat la publicació que nos té ab la ploma en la mà. Esta conseqüència s' refereix á la abundancia, á la verdadera riqueza que en eix gènere debian tenir las catalanas encontradas, quan tenint en compte per un costat lo molt temps transcorregut, desde que semblants relacions constituïan lo patrimoni d' aquellas velletas que, habentlas apresas de llabis de las personas que ab ellas feren mes agradables los primers anys de llur tendra infancia, y mes tart las vetlladas eternas de los jorns d' ivern, anàrensen de est mon planyentse tal volta de que la generació á qui ellas las habia tramesas, las posposás á entreteniments menos ignoscents y poétichs; y per altre lo breu espay de que disposa l' actiu collector y lo reduhit del camp ahont fins are ha espirolat, ha pogut reunir dos aplechs com los que han vist la llum, y apilar materials per un tercer que, mitjansant Dén, no tardará molt temps á seguir los passos dels dos primers.

Segurs estam y lo mateix autor, en lo eruditíssim prólech que al aplech que 'ns ocupa preceix, aixis ho deixa entendre, segurs estam que los germans Grimm en Alamanya, Villemarque, Perrault, Marmier, Beauvois, en Fransa, Bretanya y Noruega, y Leenvot, Rink, y Grundvig, ab los demás que á semblants ocupacions, com la de recullir cants, llegendas, cançons, qüentos y romansos populars s' han dedicat; han degut invertir mes temps y mes afany que nostre afortunat collector, en fer las colleccions que han donat á llum; mes esta circumstancia que á primera vista sembla rebaixar lo mérit del autor del RONDALLAYRE, si per un cantó es proba mes patent de lo que avans havem consignat, per altra demostra la suahabilitat en saber acudir allí ahont sap que pot fer collita y en vèncer las repugnancias que per mes que 's diga, posan sempre certas gents, per natura lesa desconfiadas y recelosas, en comunicar á qui no es de son bras lo que presumen que se 'ls demana sens altre fi que ferne burles, ó contarho á qui no 'n sapia fer l' apreç que de dret se deu. Que no sembla sinó que la poesia popular, humil com la violeta

dels camps, s' avergonyeix y se ruborisa de veurers en mans de gent ciutadana, quan està en sas glorias servint d' ornament á ponselletes de las que viuen en los masos y llogarets de pagesia.

Comsevilla que sia, á En Maspons debem eixas joyas preciosíssimas que estaban ja á punt de perdre's, y are que las tenim ja ben asseguradas; are que no debem témer que embolicadas en llurs plechs las arrabassen pera sempre mes los vents que, contraris á quant nos queda dels temps vells, per totas parts constantment regnan; are que estampadas en las fraldas páginas del llibre, nos han trasportat als jorns dolcíssims de la perduda infantesa, fent renàixer en nostres pits aquells goigs incomparables, aquellas cándidas alegrias que quan passen may mes tornan, gno es veritat que se compren ab mes claredat quan hauria estat sensible, mes que sensible dolorosíssim, que una ma compassiva, no hagues salvat, podent ferho, eixas.

Despullas dels vells segles pels vents arreballadas,

com digué l' inspirat poeta; eixas ruinas que, ab tot y serho, revelan la magestat y grandesa, los preuats ornaments y riquíssimas motlluras del vell palau de nostres pares?

Y no sols d' aixó serem deutors al modest col·leccionista, sino també de las preciosas y atinadas consideracions que li sugereixen las rondallas catalanas quan las compara ab las que en altres pobles y nacions se troban, y que com poch coneix, ja que com poch es intel·ligent en aquest ram de la lliteratura del poble, consideracions que li permeten indicar lo camí que han fet certas tradicions que, essent quasi tan antigues com l' home, en una ó altre forma se troban en punts tan remots y distants l' un de l' altre, que sembla impossible haja existit entre uns y altres la mes insignificant relació; y que altrás vegadas li donan fonament prou poderós pera indicar quins sentiments animaban al compóndrerlas, á llurs autors humils y desconeguts.

Llegeixes ab atenció lo ben escrit y mes atinat prólech; posés esment en las observacions á que aludiam are mateix; recordes l' estat de las classes socials en la época á que la major part de eixos qüentos pertanyen, y prou se veurá que en lo fondo de eixas relacions, insignificants en la apariència, y á primera vista sols escritas pera entretenir als tendres infants, eixos qüentos contemplats per alguns, sinó ab menyspreu, ab mirada indiferent; en eixas rondallas de la bora del foc s' hi troba, — com indicabam ja en l' article que consagrarem á donar compte de la primera serie — la eloqüent protesta d' un poble oprimít, la manifestació valenta de una fé pregondament arrelada, y fins la aspiració, en lo cor humà naturalíssim, de enlairarse, de arribar desde 'ls últims graus de la escala social, á aquells que ocupan los que, sens rahó que ho abone avuy ne diuhen, *felissos de la terra*; mes no per medi de l' odi y de la enveja y del exercici de totas las malas passions com alguns aconsellán, sino posant en práctica sempre y constantment las accions que inspira l' amor á la virtut.

¿Donarém, després d' aixó, la enhorabona á nostre estimat amic? No, nosaltres som los que debem

donarnosla; nosaltres, que de semblants maus habem rebut lo benifet. A mes de que nostras paraulas podrian semblar interessadas y puig n'hi ha d'altres que de segur no s'pendran per tals, acabarem ab ellas lo present article, que tant de bo fos pron eloquent pera que contribuís a augmentar lo nombre dels aficionats, a quan te de bo nostra aymada patria. «Lo *Rondallayre* de Maspons, — nos escribia desde Lund, (Suecia) lo dia 5 del darrer Agost, nostre ben oigut Eduart Lidfors, — es una verdadera joya, precisamente porque está tal como sale de los mismos labios del pueblo. Con este *Rondallayre*; las *Cansons de la terra* y los... tienen VV. establecida la base de un edificio, que andando el tiempo, lo menos así lo creo, ha de mirarse como palacio levantado a las glorias catalanas.»

Després d'aquest desinteressat elogi y atinat judici del eminent professor y erudit literato, que habent estat sols breus mesos en Espanya y de ellis curts dias en Catalunya, coneix perfectament la nostra llengua y escriu la castellana de la manera que revela lo passatge que dexám copiat, fora de curi valor quan nosaltres poguessim anyadir. Sols demanám que no'ns fassa esperar molt temps la tercera serie de quintos l'infatigable col·lector.

GAYETÀ VIDAL.

Barcelona 8 d'Octubre de 1872.

HISTORIETAS MORALES.

A MITE!

(Acabament.)

IV.

Las erradas no las fan las montanyas, sino las personas.

En Pere Màrtir feu l'errada de voler casar son fill ab la noya del vehí Murgalat;

L'Esteve feu l'errada de *deixarse casar* ab l'Eugenia, a pesar de las taras ó reparos que havia esposats a En Pere Màrtir en la conversa relatada en lo segon capítol d'esta vera historieteta, y á despit de l'enamorament de que s'entia pres per las gracias de la pabordessa Remey, indicat en lo precedent capítol.

L'hereu Pagés, donchs, prévias las solemnitats degudas, contragué matrimoni ab l'Eugenia Murgalat, filla del rich vehí, possessor de las terras cobejadas, guinadas y regnadas per En Pere Màrtir.

Mes com la noya era també pübilla, y pübilla poch ó molt més rica que l'Esteve, aquest se vegé precisat á anar á fer llarga estada á casa la dona, y aquesta, coneguent que son marit se li distreya ab las gracias de certa donzella anomenada Remey, fresca com una rosa y ayrosa com una espiga, cada volta atia més y més al seu home pera que sa permanencia á la casa payral s'escurés tot lo possible. Axó per un costat, y per altre l'esser millor població la de Navata que la patria de l'Esteve, y l'bon art del pare de l'Eugenia en cercar diversions y distraccions

apetitosas al gendre, vedant terras pera que hi trobés cassa; fentli un col·mar; guarnintli un torn per'entretenirshi tornejant baldufas pels xicots dels vehins, y proporcionatli, en fi, tots los gustos del mon, — foren estímuls sufficients pera que l'Esteve preferís com á principal, y més tart casi única, la residencia á casa la sua dona.

Axis passaren mesos y axis passá un any, durant lo qual la germana gran de l'Esteve va casarse ab son promés, trasladantse, en conseqüencia, á duas horas del poble.

Axis transcorregueren altres mesos y altr'any, enllestintse'l casament de la segona germana, que se'n aná encara més lluny que la primera, dexant sa patria per la del marit, segons es de rahó y llei.

Y axis fou com En Pere Màrtir se quedá sol com una oliva, puix, satisfeta s'ambició, ni aquesta li quedá per companyia.

Y vingué per lo vell Pagés l' hora de l'anoransa sorda, d'aquella anoransa que com serpent s'entortolliga al cor, y l'estreny, y l'atzola, y n'esprimeix la dolcesa que hi resta. La neu que li blanqueja ls cabells, li nevá l'anima de mica en mica, y s'anima comensá á viure un continuat hivern, semblant als cims de las montanyas en que las neus hi son perpétuas.

¿Quí resisteix, quí pot resistir semblant situació sens fer un esforç, per suprem que sia, á fi de desviarla? — En Pere Màrtir se decidí á escriure á son fill, pintantli sas angúnias ab tota la tendresa de que fou capás, mes lo noy, convertit en afortunat fill pròdich, li respongué ab una carta, dictada pèl seu sogre, ab excusas qu'acabaren d'abatre al vell Pagés. — Ell havia vingut á dir á son fill: «m'anyoro de véure.» y l'Esteve li vingué á contestar: «primer l'obligació de ma nova casa que la devoció de veniros á veure.»

V.

Y la soletat del vell Pagés aná fentse més horrible, més esgarriosa.

L'amor á una casa en que ja no hi habitavan fill ni fillas; l'afició al conreu de las terras que ja nolle-vavan pera l'antigua y ben organizada familia; la mala administració conseqüent á la falta de personas vigilants de masovers y jornalers; totas aquestas y altrás cosas, obligaren á En Pere Màrtir á fer un pensament primer y á pendre una resolució després. — Lo pensament fou de tornar á casarse; la resolució de mullerarse ab una dona més jove que vella.

Aquí comensá la segona part de l'espiació. La soletat, l'abandono, lo fret de la anoransa eran ja un cástich terrible, mes lo que li succehí, ab motiu de sa resolució de casarse es indescriptible.

Li succehí qu'arrivá á noticia del sogre del seu fill, lo qual *senyor*, preveient en lo matrimoni del pare de l'Esteve la possibilitat de nova descendencia, mostrá ferma resolució de que'l tal matrimoni no's tirés avant. Nova descendencia, nova germandó per l'Esteve, representava necessitat de pagar novas lligüimas, y axó havia d'evitarse de totas passadas. La primera obligació dels sogres es procurar lo bé dels esposos ó esposas de llurs fillas ó fills, nó per amor als gendres ó noras, sino per interés á favor dels propis des

cendents. Tal obligació la complí lo senyor Murgalat ab un zel qu' hauria fet honor al millor agent de negocis de la provincia. Anadas y vingudas; visitas y cartas; parers d' advocats, consultas d' altres sogres, conversas directas é indirectas; influencias, amenasas, coaccions, tot ho posá en joch lo pare polítich de l' Esteve, per' evitar que 'l natural d' aquest passés avant ab la seua. Mireu si lográ, que lográ maridar la casadora ab un parent d' ell.

Esgarriat lo projecte de casament del malastruch Màrtir Pagés, per causa de las arts y manyas de la nova familia de son fill, succehi lo que naturalment havia de succehir: que 'ls dos co-sogres renyiren de mal modo, y que renyiren també pare y fill, per tal d' haver consentit, ja que no ajudat, l' Esteve á son sogre en lo conseguit plan.

Las decepcions ó 'ls desenganys son com las fullas dels arbres que no cauhen d' una en una sinó moltras á cada colp de vent. Lo poble ho diu, y té rahó en axó com en la generalitat de las cosas: las desgracias may van solas sinó bèn acompanyadas.

Soletat, anyorament, renyina ab l' amich y compare, renyina ab lo fill y ab la nora y renyina ab lo parent més respectable de la parentela, qu' ajudá á traure del cap d' En Pere Màrtir son projecte matrimonial—tal fou la pedregada de dissort pera 'l vell Pagés; tals las fullas caigudas casi al plegat.—¿Resultat d' ellas? La pitjor, per esser compendi de totes: l' aborrimient de sí mateix.

Cert: En Pere Màrtir arrivá á un aborrimient tan gran de sí propi, que, á no haver sigut lo temor de Deu, qui sab hont l' hauria portat....!

Renunció á inventar per' allargar esta historieta. Aquí s' acaba y ¡bé prou, bé massa significativa es sens afegir ni trauren gota! ¡Prou justificat queda 'l títol y prou clara y punyidora se 'n despren la moral!

L' ambició portá á En Pere Màrtir á interrompre ab poca prudencia los estudis del seu noy; lo portá á ferlo casar avans de sa hó y contra sa voluntat, feda primer y enamorada després. L' ambició, qual compliment havia de proporcionarli un mon de sort, li ocasioná l' axám de desventuras qu' acabau de llegir.

¡Pobra eczistencia solitaria, abandonada á las miserias de la vellor!.... ¡Pobra consciencia condempnada á sentir de nit y dia la veu del remordiment!

Girona y Setembre de 1872.

JOAQUIM RIERA Y BEETAN.

CORRESPONDENCIA.

Sr. Director de la RENAXENSA.

Molt Sr. meu: lo dia 16 del mes passat, assistinthi la autoritat militar y una concurrencia brillant, tant per las senyoretas elegants y hermosas, com per las senyoras escullidas, com pels individuos que representan en aquesta vila l' art, la ciencia y 'l comer, tingué lloch un solemne y memorable acte que denota la il·lustració y las condicions del nostre pais: me referesch á la sessió que 'l «Centro artístich de Olot» dona en celebració del tercer aniversari de sa instalació.

Per ausencia del president Sr. Paluzie, presidí l'acte son vice-president D. Joaquim Vayreda, persona ja justament coneguda y reputada en lo terreno de la pintura.

Lo primer Sr. D. Jascinto Casabona llegí l'acta corresponent. L' infrascrit, Sr. segon, va dar á oir una memoria, donant compte de la marxa general de la Societat, fent ressaltar al l' expressió dels fets son favorable desarrollo y la vida que demostra pera l' pervenir.

En Felip de Saleta, que vingué á passar una temporada en aquesta terra, llegí una poesia, oportuna per sas citas históricas referent als nostres passats, á las nostras costums y á las bellas d' aquest pais.

D. Joan Bassols, ab la modulació agradable y armoniosa que l' caracteriza, llegí una eloquent y bonica disertació sobre l' art.

D. Joseph Saderra 'ns feu coneixer una preciosa memoria que demostra sos coneixements y sa constancia y afany pel estudi, sobre 'ls descobriments arqueològichs del «Centro», descobriments que tenen una notable importancia atesas sas qualitats y las condicions dels aficionats á semblants treballs que no perteneixen á una societat oficial.

Per últim En Montsalvatje, ab accent castís y delicadas ideas, doná las gracias als concurrents que, acabada la sessió, s' dirigiren al local de l' Exposició que forma part del mateix «Centro», ahont pogueren admirar obras de mérit com las d' En Berga, germans Vayredas, Sayol, Termes y altres que demostran á las claras sa disposició per l' art de la pintura ó de la escultura. A mes de las 3 d' En Joaquim Vayreda que forman part de l' actual Exposició d' aquesta ciutat, n' hi figuraba una d' En Berga, un retrato d' una de las senyoretas mes hermosas d' aquesta vila, que, segons tinch entes, figurará també en la próxima Exposició de Girona.

Dada aquesta ressenya curta y compendiada, dada l' idea que m' he pogut formar de la verdadera naturalesa d' aquest centro, puch afirmar que si cada poble tingues semblants societats; que dongues pareig d' s demostracions de existencia; que si cada poble no esperés á manifestar sa vida per medis y ab medis oficials, Catalunya aviat podria donar una idea clara y exacta de las forsas de que pot disposar.

Olot 1 Octubre de 1872.

RAMON PUIGDEB Vall.

NOVAS.

Per no demorar mes la publicació del present número retrassat á causa del paro dels obrers caxistas, nos veyem en lo cas de no enclourehi la llista de las composicions rebudas en la *Secretaria de la Associació literaria de Girona* que será objecte de una fulla que repartirem als subscriptors dins dos ó tres dias.

ADVERTENCIA:

Per última vegada pregam á aquells de nostres subscriptors que estigan en descobert ab esta administració se servescan remetre las cantitats que á ella adeuden, en la intel·ligencia que, á no ferho dins un breu termini, á mes de no servirlselshi la Renaxensa se veurá aquesta obligada á emplear contra d' ells medis mes aptes per conseguir lo cobro.

Lo secretari de la Redacció, JOSEPH THOMÁS.

Estampa Catalana, Petrixol, núm. 6.